

Coperte inedite în colecțiile speciale a Bibliotecii Științifice Medicale USMF „Nicolae Testemițanu”

Liubovi KARNAEVA,
Biblioteca Științifică Medicală,
Universitatea de Stat de
Medicină și Farmacie „Nicolae
Testemițanu”

Nona ȘOROC,
Biblioteca Științifică Medicală,
USMF, Universitatea de Stat de
Medicină și Farmacie „Nicolae
Testemițanu”

Valeriu HERȚA,
Universitatea Pedagogică de Stat
„Ion Creangă”

Abstract: Sunt prezentate două tipărituri deosebit de vechi din Colecția Koch, editate în sec. XVI, care au păstrat coperta originală cu fragmente din manuscrise pe suport din pergament. Ambele coperte au fost executate la comandă în atelierelor specializate în legarea și finisarea cărților tipărite, potrivit dorinței posesorilor. Materialul utilizat la realizarea legăturii este mai vechi, din pergament fin, scump, pe care sunt imprimate ornamente aurite. Comunicarea conține descrierea fizică, starea de conservare al publicațiilor și analiza conținutului copertelor.

Cuvinte-cheie: valori bibliofile, coperte inedite, manuscris, pergament, caractere gotice.

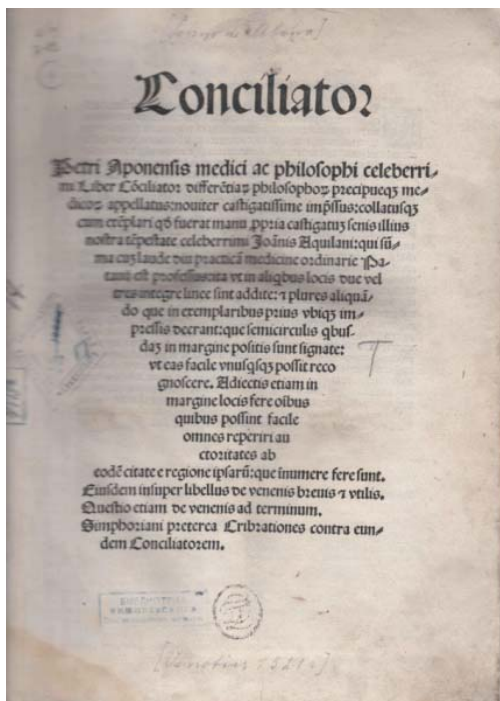
Abstract: Two very old printings from Koch Collection, published during XVIth century, that kept their original cover with fragments of manuscripts on parchment support, are presented. Both covers were executed in workshops specialized in binding and finishing of printed books, according to owners' recommendations. The material used in bookbinding is made from older, fine, expensive parchment on which gilded ornaments are printed. The article includes physical description, state of preservation of publications' covers and analysis of covers content.

Keywords: Bibliographic values; original book covers; manuscript; parchment; gothic characters.

Colecția Koch, care se păstrează în fondul Bibliotecii Științifice Medicale USMF „Nicolae Testemițanu” din Chișinău, deține numeroase ediții tipărite în sec. XVI-XVIII. Printre valorile bibliofile se găsesc două tipărituri deosebit de vechi, care au păstrat coperta originală cu fragmente din manuscrise pe suport din pergament. Aceste cărți au fost expuse publicului larg la expoziția care s-a desfășurat la Muzeul Național de Etnografie și Istorie

Naturală „Carte rară din Europa: Valori bibliofile din Colecția R. Koch, sec. XVI-XIX”, în cadrul Zilelor Europene ale Patrimoniului în perioada 25 septembrie-16 noiembrie, a. 2014. După o examinare mai atentă a expoziției, cercetătorul științific al Institutului Patrimoniului Cultural al Academiei de Științe a Moldovei, Dl Alexandru Magola, a identificat printre exemplarele expuse două cărți mai deosebite (Petrus de Abano. *Petri Aponensis medici ac philosophi*

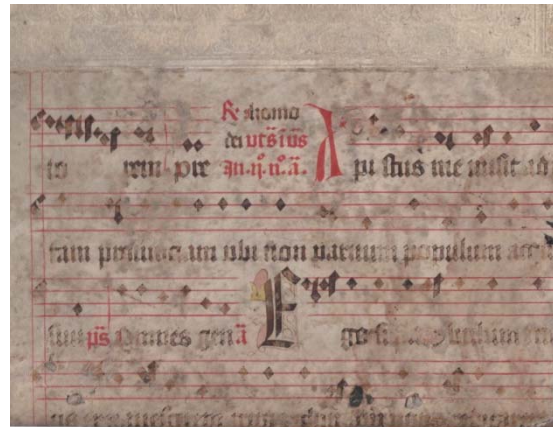
celeberri... . - Venetiis, 1521; Aeginetae, P. *Medici insignis opus divinum*,... . - Basileae, 1532). Copertele acestor foliante au fost învelite pe suport din pergament [2, p. 279], cu mult mai vechi decât edițiile propriu-zise și conțin fragmente din texte manuscrise. Aceasta se explică prin faptul că incunabulele și unele dintre primele tipărituri erau puse în vânzare sub formă de coli, cumpărătorul urmând să le lege după gustul său. Copertarea era efectuată la comandă în ateliere specializate în legatul și finisarea cărților tipărite. Legătorul avea rolul de a coase filele, a le prinde de scoarțe și a înveli acestea în stofe scumpe. Pentru scrieri se folosea de obicei o îmbrăcăminte de piele sau pergament.

1. Petrus de Abano. *Petri Aponensis medici ac philosophi celeberrimi, mi Liber Cociliator differetiaz philosophos precipueqz medicoz appellatus: nouiter castigatissime impssus...* . - Venetiis (Venezia): OSM (Sumptibus & arte heredum Octaviani Scoti Sociorumque), 1521. - 359 p.; il. (37 cm)

„Concilierea contradicțiilor dintre medicină și filozofie” este lucrarea de bază a lui **Pietro d'Abano** (născut **aproximativ a. 1000**) (lat. Petrus Aponensis) – medic italian, filosof și astrolog. Cartea începe cu

un index bibliografic al termenilor medicali, urmat de o introducere.

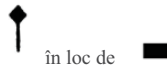
Descrierea fizică și starea de conservare: Ediție in-folio. Stare bună de conservare. Pielea de pe copertă puțin roasă, în unele locuri textul indescifrabil. Pe partea interioară a copertei este aplicat un Ex-Libris ștampilă persoană „Dr. Koch”. Pagina de titlu conține un alt Ex-Libris ștampilă persoană cu inițialele „DL”. La sfârșitul cărții se găsește emblema editorială „OSM” (*Sumptibus & arte heredum Octaviani Scoti Sociorumque*). Textul în limba latină, scris gotic în 2 coloane, inițiale ornate cu elemente vegetale. Cartea conține diagrame, figuri; pe spațiile albe ale paginilor se întâlnesc note de cititor, adăugate pe parcurs de proprietarii cărții, scrise manual cu cerneală maro. Hârtie filigranată - sunt imprimate 7 verjeuri. Cotorul îmbrăcat în pergament ornamentat.

Prima ediție al acestei lucrări a fost publicată pentru prima dată în 1472. Au existat cel puțin șase ediții publicate în secolul XV și treisprezece - în secolul XVI. Pre-

zenta ediție redactată de C. Amadeus Scotus conține corectări și adnotări aparținând lui Symphorien Champier (1471-1538) – medic francez, doctor în medicină.

Legătura: Carton presat îmbrăcat în pergament, cu urme de încuietori. Materialul care a fost utilizat la realizarea copertei este mai vechi, din pergament fin, scump, conține litere aurite. Executată potrivit dorinței și prescripțiilor posesorului cărții, conținutul textului de pe copertă nu corespunde cu conținutul publicației care ține de domeniul medical. Porțiunile pergamentului constituie un fragment dintr-un manuscris muzical și reprezintă muzica vocală al cântărilor gregoriene (monodie gregoriană – interpretare pe o singură voce). Notăție rombică semibrevis (notele de culoare neagră cu liniuță (semiliniuță) – se utiliza în sec. XII-XIII. În sec. XIII se dezvoltă forma de interpretare polifonică – motetul, în formă de interpretare corală pe 3 voci. Tot în această perioadă apare și notația mensurală (sistem de notație a ritmului unei compoziții în muzica medievală, formulat în sec. XIII).

În cazul dat, posibil să fie notație gotică care are forma rombică a notelor, spre deosebire de forma pătrată a notației coralice de bază.

Această formă (rombică) a notației a fost răspândită în Europa Centrală, mai ales în Germania, în sec. XIV-XV. Uneori notația germană din acea perioadă se numește și "Hufnagelschrift" ("cuie de potcoavă" din lb. germană). Însă în cazul nostru înclinația liniilor verticale aproape lipsește. De asemenea, nu se văd așa numitele legături ale semnelor și pauzele. Pe copertă mai este o abreviere latină care, se pare, nu se referă la textul muzical. Textul în limba latină scris cu litere gotice. Culoarea roșie – indicații text nemuzical referitor la sărbătoarea interpretării, timpul liturghiei când se interpretează etc.

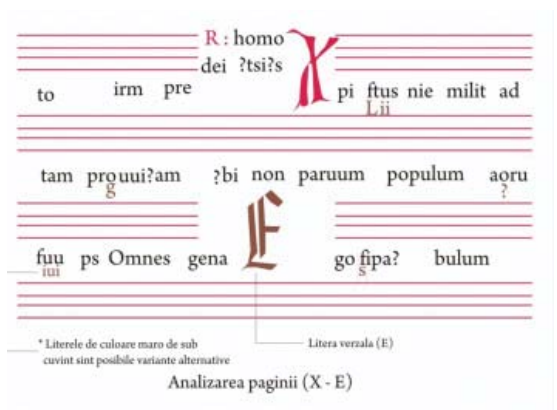
Foarte multe litere sunt indescifrabile, (șterse) și se poate doar presupune ce ar fi fost scris, sau necesită studiu suplimentar în laboratoare moderne. În multe cuvinte se pot indica variante posibile ale literei

(acestea au fost plasate imediat sub literă).

Este evident că textul din paginile cu note este scris cu caractere gotice, tipul *Fractura*, aproximativ anii 1300 – 1500, dar nu este un stil curat, fiindcă unele litere cum ar fi "p" și "o" se aseamănă foarte mult cu scrierea gotică de tip *Textura* (o scriere mai veche).

Literele verzale X și E sunt de triplă înălțime față de literele minuscule și sunt mai accentuate. Litera „E” este mai complexă și e formată din două elemente: partea din dreapta este ornată cu elemente liniare decorative, cea din stânga - cu un profil uman.

Textul de bază în dependență de instrumentul caligrafului a lăsat mai multă cerneală, astfel au apărut diferite tonalități ale culorii maro.

2. Aeginetae, Pauli. *Medici insignis opus divinum, quo vir ille vastissimum totius artis oceanum, Laconica breuitate, sensibus ar gutis, meris' ss aphorismis in epitomen redegit, Albano Torino Vitodurensi interprete.* – Basileae (Basel): per Andr. Cratandrum, 1532. - 514 p. (24 cm)

„Lucrarea minunată al distinsului medic Paulus Aegineta...” - celebra enciclopedie medicală, care conține referiri și extrase din opera clasicilor medicinei, prima ediție latină cu Albano Torino, editată în 1532 la Basel. **Pavel din Egina (a. 626- 690)** - medic bizantin, chirurg dotat cu o mare îndemânare și ingeniozitate. Această lucrare a fost la vremea ei prima enciclopedie medicală, utilizată pe larg până și în medicina arabă. A fost descoperită în sec. XV la Milano, apoi publicată pentru prima dată în 1478 la Florența.

Conținutul cărții este împărțit în 7 părți: profilaxia maladiilor; febra; boli interne; maladiile externe; rănilor, mușcăturile, veninurile și otrăvurile; chirurgie; medicamentele simple și compuse, recapitulând aici toate cunoștințele medicale din timpul lui Hippocrate.

Studiul conține index bibliografic alfabetic pe materii.

Descrierea fizică și starea de conservare: Ediție in-folio. Stare bună de conservare. Pielea de pe copertă puțin roasă, textul de pe pergament în unele locuri șters, indescifrabil. Pe partea interioară a copertei imprimat Ex-Libris ștampilă persoană „Dr. Koch”. Pagina de titlu conține marca tipografică „Cratander et Bebel” și însemnări marginale de cititor. Hârtie filigranată, cu 7 verjeuri, pe care este reprezentat filigranul „Cerc cu tijă și cruce” [1] cu anul imprimării 1477. Textul în limba latină, inițiale ornate corespunzător conținutului textului. Pe spațiile albe ale paginilor se întâlnesc note marginale de cititor, scrise manual cu cerneală maro. Sfârșitul cărții este marcat printr-un ornament tipografic final. Cotorul este din pergament ornamentat.

Legătura: Copertă moale din carton învelit în pergament îngroșat, cu urme de încuieri. Pergamentul de culoare albastră, culoarea literelor inițială fiind roșie. Textul de pe pergament constituie un fragment dintr-un text, scris în limba latină cu caractere

gotice, tipul *Fractura*, dar este indescifrabil, în unele locuri rareori apar unele litere sau se întâlnesc îmbinări din 2 litere. În foarte multe locuri culoarea a dispărut, sunt vizibile doar urmele literelor. Distanța dintre rânduri (interlinia) este egală cu înălțimea literelor. Această scriere latină gotică se utiliza până în sec. XV (sec. X-XII).

Pe copertă sunt niște dungi în relief, ce formează două diagonale intersectate la mijloc de o linie orizontală. Textul a fost scris și peste aceste diagonale, se presupune că ele ar fi fost pe suprafața mai veche al pergamentului, dedesubt. În partea stângă vedem ornament decorativ aurit, constând din motive florale: este reprezentată floarea de in. Aceleași referințe sunt și pentru cealaltă parte a copertei, elementul din stânga asemănându-se cu motive vegetale.

În concluzie, putem afirma că aceste fragmente, descoperite întâmplător în Colecția Koch în timpul expoziției, sunt printre cele mai vechi manuscrise de proveniență străină pe suport de pergament păstrate pe teritoriul Republicii Moldova. Cele mai vechi manuscrise alcătuite și difuzate în Moldova, datează din a doua jumătate a sec. XIV [3, p. 5] și fac parte din colecția bibliotecii mănăstirii Noul-Neamț.

Astfel, în Colecția Koch avem manuscrise valoroase, ce înfățișează arta cărții în sec. XVI. În acest scop, se cere o cercetare mai minuțioasă și avansată cu o concluzie definită a specialiștilor în domeniu, care va contribui la valorificarea acestor monumente de o importanță istorică.

La documentarea și cercetarea științifică a subiectului dat și-au adus aportul specialiștii în domeniu:

I. Ciobanu-Suhomlin, prof., dr. în studiul artelor, Catedra Muzicologie, prof. de paleografie muzicală, Academia de Muzică, Teatru și Arte Plastice

V. Cosovan, șef Secție Colecția de Carte Veche și Rară BNRM

Referințe bibliografice:

1. HEITZ, Paul. Les filigranes des papiers contenus dans les incunables strasbourgeois de la Bibliotheque imperiale de Strasbourg. S.l., 1903. 202 p.
2. OLTEANU, V. Din istoria și arta cărții. Lexicon. București: Editura enciclopedică, 1992. 399 p.
3. OVCINNIKOVA-PELIN, V. Catalogul general al manuscriselor moldovenesti păstrate în URSS. Colecția bibliotecii mănăstirii Noul-Neamț (sec. XIV-XIX. Chișinău: Știința, 1989. 436 p.
4. AbeBooks.fr^ Passiones de livres. [Accesat 10.01.2018]. Disponibil: <http://www.abebooks.fr/CONCILIATOR-Liber-differentiarum-philosophorum-precipueque-medicorum/13674625890/bd>.